

فصل اول کلیات راهبردهای تدریس

سؤال ۱- هدف هر نظام آموزشی چیست؟ یکی از عوامل اصلی و در طراحی و تنظیم نظام آموزشی باید مد نظر قرار گیرد، چه می باشد؟

۱- راهبردهای آموزشی

هدف هر نظام آموزشی، ارتقای یادگیری دانش آموزان است. از عوامل اصلی که در طراحی و تنظیم نظام

آموزشی به میزان قابل توجهی باید مد نظر قرار گیرد، پیش بینی «راهبردهای آموزشی» و «یادگیری

معنی دار» است^(۱) بعضی از طراحان و حتی بعضی معلمان، بین این دو تفاوتی قائل نمی شوند.

به همین دلیل، کارایی آموزش آن ها به میزان قابل توجهی کاهش می یابد. با توجه به اهمیت این دو

عامل، مقاله ی حاضر بر آن است که این دو جنبه ی مهم از طراحی آموزشی را از دیدگاه های متفاوت

بررسی و چگونگی تهیه ی آن را مطرح کند تا از این طریق راهکارهای مناسبی فرا روی طراحان آموزشی

قرار گیرد.

سؤال ۲- برانحصرین اجزای اهداف نظام آموزشی، معلمان می باشند؟

سرآغاز

اجرا کننده ی اهداف نظام آموزشی، معلمان هستند که نقش اساسی در تحقق آن دارند. چون اگر^(۲)

آموزش به طریقی صحیح طراحی (توسط خود معلم یا طراحی سرون از کلاس) و اجرا شود، یادگیری

مؤثرتر افراد را در بر دارد^(۲)

سؤال ۳- اهمیت و نقش طراحی راهبردهای آموزشی چیست؟

هیچ آموزشی بدون طراحی ممکن نیست و اگر ممکن شود، کارایی لازم را ندارد. چون طراحی است که

پس از بررسی نیازهای آموزشی، هدف و محتوا را مشخص می کند، راهبرد آموزشی و یادگیری مناسبی

مطرح می کند و سپس رسانه را بر می گزیند. و در پایان روش ارزیابی را طراحی می کند. اگر این مسیر

رعایت شود، یادگیری معنی داری رخ می دهد. چون طراح با توجه به هدف، محتوا، سبک یادگیری افراد

و هم چنین پیشینه ی علمی آن ها، راهبردها (راهبردهای آموزشی و یادگیری) را تعیین می کند.^(۳)

راهبردهای آموزشی

صرا

سؤال ۴: «راهبرد» را در لغت بررسی کرده و یک تعریف کلی از آن ارائه دهید:

۴) «راهبرد» در لغت به معنای «شیوه ی عمل در موقعیت خاص» است. به بیان کلی تر، راهبرد یک

برنامه با نقشه ی کلی است که از مجموعه ای عملیات تشکیل و برای رسیدن به یک هدف معین مطرح

می شود. پس وقتی این نقشه برای رسیدن به آموزش باشد، راهبرد آموزشی است. ۴)

سؤال ۵: چرا راهبرد آموزشی یکی از عوامل مهم در فرایند طراحی آموزشی رود؟

۵) راهبرد آموزشی یکی از عوامل مهم در فرایند طراحی به شمار می رود. زیرا تعیین کننده ی نوع وظایف

معلم و زمینه ساز فعالیت های دانش آموزان در کلاس درس است. انتخاب یا طراحی راهبرد مناسب

آموزشی بر عهده ی متخصص فناوری و طراح آموزش است. ۵)

هنگامی که طراح با کمک متخصص محتوا به تهیه ی محتوای آموزشی خاصی (نظری یا عملی) می

پردازد، پیشنهاد شیوه ی خاص آموزش آن نیز بر عهده ی طراح است. از این طریق، او فعالیت های

آموزشی را برای معلمان تازه کار آسان می سازد.

رابرت گانیه راهبردهای آموزشی را به وقایع آموزشی تعبیر کرد. او برای تسهیل فرایند یادگیری (که

هدف اصلی هر آموزش است) فعالیت را به شرح زیر عنوان کرد:

سؤال ۶: سه فعالیت که برای تسهیل فرایند یادگیری توسط متخصصان یادگیری سمره شده اند را نام ببرید:

۶) جلب توجه فراگیرنده (لازمه ی تمرکز و مقدمه ی یادگیری است).

• آگاه ساختن فراگیرنده از هدف های آموزشی.

۷) ۴)

• فراخوانی یادگیری های گذشته ی فراگیرنده (مثلاً با مرور مطالب قبلی).

۲- انواع راهبردهای آموزشی

سؤال ۷: انواع راهبردهای آموزشی را طبقاً با ۴ ببرید:

۷) انواع راهبردهای آموزشی نکات کلیدی انواع راهبرد های آموزشی که شامل آموزش مستقیم، آموزش

غیر مستقیم، آموزش تعاملی، یادگیری تجربی و مطالعه مستقل می باشد شناسایی و تاثیر آن در ۷)

سؤال ۸ - راهبرد آموزش مستقیم یکی از راهبردهای آموزشی است، توضیح دهید:

یادگیری مطرح گردید. آموزش مستقیم: راهبرد آموزش مستقیم دارای بالاترین میزان مربی محوری و بیشترین کاربرد در آموزش می باشد. این راهبرد شامل روش هایی نظیر سخنرانی، پرسش و پاسخ، تدریس صریح شفاهی، عملی و نمایش می باشد. راهبرد آموزش مستقیم برای بسط اطلاعات و یا آموزش گام به گام مهارت ها مناسب است. این راهبرد هم چنین برای ارائه روش های دیگر تدریس و یا فعال کردن متربیان در جریان کسب و تفسیر دانش مناسب است. آموزش مستقیم معمولاً به شیوه ی قیاسی صورت می گیرد. برای اطمینان از تحقق اهداف آموزشی مربیان باید از راهبرد های متنوع آموزشی استفاده کنند. نمونه بارز روش آموزش مستقیم سخنرانی است. سخنرانی یکی از بخش های با ارزش تدریس مربی است، به شرط آن که استفاده از این روش مکرر صورت نگیرد و یا در مواردی که روش های دیگر باز دهی بیشتری دارند از این روش استفاده نشود. نکته سنجی، جذابیت کلام و توانایی انگیزش مربی می تواند باعث شکوفایی و تحریک فکر، تخیل، کنجکاوی و حس کاوشگری شود. آموزش غیر مستقیم: خلاقیت، استقراء، حل مسئله، تصمیم گیری و اکتشاف، اصطلاحاتی هستند که گاهی اوقات به جای توصیف آموزش غیر مستقیم به کار می روند. در آموزش غیر مستقیم، نقش مربی از سخنرانی/ هدایتگر به نقش تسهیل گر/ حمایتگر و منبع مرجع تغییر می کند. در مقایسه با راهبرد آموزش غیر مستقیم، راهبرد های آموزش غیر مستقیم یادگیرنده محور محسوب می شوند تا مربی محور، اگر چه هر دو راهبرد می توانند با هم ترکیب شوند. در آموزش غیر مستقیم ممکن است با آموزش مستقیم زمان بیشتری صرف شود، مربیان مقداری کنترل و نظارت خود را از دست بدهند و نتایج کار چندان قابل پیش بینی و قابل اطمینان نباشد. آموزش غیر مستقیم همچنین برای توسعه اطلاعات جزئی، آموزش گام به گام مهارت ها، خلاصه کردن محتوا و یادآوری بی واسطه، راهبرد مناسبی نیست.

سؤال ۹ - راهبرد آموزش غیر مستقیم یکی از راهبردهای آموزشی است، خلاصه توضیح دهید:

روشهای تدریس مبتنی بر انتقال مستقیم

روش تدریس، مجموعه تدابیر منظمی است که معلم برای هدایت فعالیتها به منظور دستیابی به اهداف آموزشی با توجه به شرایط و امکانات اتخاذ می کند. انتخاب صحیح روش تدریس از عناصر مهم تحقق اهداف آموزشی به شمار می رود. مرییان و مجریان برنامه های درسی، در طول تاریخ از روشهای مختلفی استفاده می کردند که این روشها با توجه به امکانات موجود و ظهور اندیشه های جدید همواره در حال تغییر و تحول بوده اند. شناخت تاریخ و نوع تحول روشهای آموزشی، افق دید معلم را گسترش می دهد و سبب فراخ اندیشی و تصمیم گیری آگاهانه او در انتخاب روشهای نوین می شود. به همین دلیل سعی شده است روشهای تدریس براساس نظم و توالی تحول مطرح شوند. البته تقدم و تأخر زمانی در پیدایش و به کارگیری یک روش به معنای رجحان یک روش بر روش دیگر نیست.

روشهای مطرح شده در این فصل به ترتیب عبارت اند از: روش یادسپاری، روش سخنرانی، روش تلفیقی و روش نمایش علمی. از خواننده انتظار می رود پس از مطالعه این فصل بتواند:

۱. روش یادسپاری و محاسن و محدودیتهای آن را در چند سطر توضیح

دهد.

۲. مراحل اجرای روش یادسپاری را به اختصار بیان کند.

۳. برای ضرورت استفاده از روش یادسپاری دو دلیل عمده ذکر نماید.

۴. پنج لغت زبان انگلیسی را با استفاده از نظام اتصال و بسط تصویری آموزش دهد.
۵. مراحل اجرای روش سخنرانی را با توجه به متن کتاب در دو صفحه توضیح دهد.
۶. در یکی از جلسات تدریس که با روش سخنرانی اجرا می‌شود حضور یابد و گزارش تحلیلی در دو صفحه تهیه نماید.
۷. محاسن و معایب روش سخنرانی را در چند جمله بیان کند.
۸. روش نمایش علمی را تعریف کند و مراحل اجرای آن را به اختصار توضیح دهد.
۹. روش استفاده از رایانه را به تعدادی از دانش‌آموزان دبیرستانی از طریق نمایش علمی آموزش دهد.
۱۰. دلایل کاربرد زیاد روش تلفیقی را در نظام‌های مختلف آموزشی توضیح دهد.
۱۱. روش سخنرانی را با روش تلفیقی مقایسه و نکات تشابه و تمایز آن دو روش را بیان کند.
۱۲. درسی از دروس پیش‌دانشگاهی را انتخاب و با روش تلفیقی تدریس نماید.

روش یادسپاری

روش یادسپاری یکی از قدیمی‌ترین و متداول‌ترین روش‌های آموزش در فرایند یاددهی-یادگیری به ویژه در رشته‌هایی چون آموزش زبان، ادبیات و تاریخ است. هدف اصلی این روش ایجاد مهارت دریافت درست اطلاعات و ذخیره‌سازی آنها در حافظه، به منظور بازیافت و به کارگیری آنها در فعالیتهای مختلف علمی است. یادسپاری فعالیتی است که در تمام طول زندگی همیشه همراه ماست. ما در تمام مراحل زندگی ناگزیریم بسیاری از کلمات، رویدادها، مفاهیم و قوانینی را که پیش از ما ساخته و ارائه شده‌اند به حافظه بسپاریم تا بتوانیم با جهان پیرامون خود ارتباط برقرار کنیم. اما بسیاری از افراد دیدی منفی نسبت به روش یادسپاری در

محیطهای آموزشی دارند. آنان بر این باورند که در دنیای انفجار اطلاعات یادسپاری و یادآوری تمام یافته‌های علمی ممکن نیست و بنابراین نمی‌تواند جایگاه مؤثر و ارزشمندی در فرایند آموزش داشته باشد، از این رو معلمان و مجریان برنامه‌های درسی باید شرایطی را فراهم کنند که دانش‌آموزان به جای انباشت فراورده‌های علمی در ذهن، روش کسب اطلاعات و کاربرد آنها را بیاموزند (ماتیوز^۱، ۱۹۹۴).

از سوی دیگر بسیاری از منابع علمی و معرفت عمومی بر این نکته تأکید دارند که توانایی حفظ مطالب برای ثمربخشی ذهن، ضروری و بنیادی است. به باور آنها یادسپاری به جای اینکه فعالیتی انفعالی و جزئی به شمار رود باید از امور ضروری و بنیادی در شناخت جهان امروز تلقی گردد. زیرا توانایی یادسپاری اطلاعات و بازیابی ارادی و تلفیق و ترکیب آنها در فرایند فعالیتهای ذهنی امری اجتناب‌ناپذیر است. درواقع، یادسپاری اطلاعات در حافظه نوعی یادگیری زبان معنادار است (جویس و دیگران، ۱۳۸۴). ما با اطلاعات معناداری که در ذهن داریم می‌اندیشیم و با دیگران ارتباط برقرار می‌کنیم. اعمالی چون مقایسه، تحلیل، استدلال، استنباط، انتقال معرفت و به‌ویژه بروز خلاقیت بدون داشتن اطلاعات معنادار، غیرقابل تصور است.

هر یک از دیدگاههای ارائه شده از زاویه‌ای خاص به مسئله نگریسته‌اند که قابل تعمق و تأمل است. از نگاه اول، یادسپاری صرفاً به معنای ذخیره‌سازی اطلاعات به صورت طوطی‌وار در ذهن و بازیافت آنها، امری نادرست و غیرقابل پذیرش است. اما اگر هدف از یادسپاری اطلاعات، غنی‌سازی ذهن در فرایند تفکر علمی باشد (نگاه دوم)، امری مفید و اثربخش خواهد بود که اندیشیدن و به‌کارگیری اطلاعات مختلف برای کسب دانش و معرفت را امکان‌پذیر می‌سازد. از این نگاه سپردن انواعی از اطلاعات به حافظه نقش حیاتی در زندگی انسان دارد. درک ضرورت یادسپاری اطلاعات در ذهن زمانی احساس می‌شود که ما یک روز زندگی بدون حافظه را در خود تجسم کنیم.

برای درک و فهم مباحث بسیاری از رشته‌های علمی، دانش‌آموزان نیازمند

۶. خوداتکایی، استقلال در یادگیری، احساس تسلط و کنترل بر آینده را تقویت می‌کند.

۷. ارزان‌ترین روش آموزشی است که چندان نیازی به امکانات و تجهیزات ندارد.

ب) محدودیت‌ها:

۱. ممکن است منحصر به یادسپاری و یادآوری شده، تفکر و تحلیل و نقادی دانش‌آموزان را تقویت نکند.

۲. روش مناسبی برای تقویت خلاقیت، حل مسئله و پژوهش نیست.

۳. همکاری متقابل دانش‌آموزان را چندان تقویت نمی‌کند.

۴. افرادی مبتکر و فعال برای زندگی اقتصادی و اجتماعی تربیت نمی‌کند.

روش سخنرانی

- آیا آمادگی دارید برای دانش‌آموزان به نحو مطلوب تدریس کنید؟

- آیا می‌دانید چگونه با دانش‌آموزان رابطه عاطفی مناسب برقرار کنید؟

- آیا می‌توانید با دانش‌آموزان به طور مؤثر رابطه ذهنی و علمی برقرار کنید؟

- آیا می‌توانید اندیشه‌های خود را به طور منسجم سازمان دهید؟

- آیا توانایی ارائه منظم اندیشه و افکار خود را از طریق سخنرانی دارید؟

- آیا می‌توانید دانش‌آموزان را برانگیزید تا به سخنرانی شما توجه کنند؟

- آیا فکر می‌کنید روش سخنرانی روش مؤثری در فرایند آموزش است؟

روش سخنرانی^۱ در نظام‌های آموزشی سابقه‌ای طولانی دارد. به‌طوری که از زمان یونان باستان تاکنون (البته با تغییراتی) مورد استفاده اکثر معلمان در سراسر جهان، به‌ویژه در دروس دانشگاهی است. به گفته وول فولک^۲ (۱۹۹۵) یک پنجم تا یک ششم وقت فعالیت‌های آموزشی در کلاس درس صرف سخنرانی می‌شود. ارائه مفاهیم به طور شفاهی از طرف معلم، و یادگیری آنها از طریق گوش دادن و یادداشت برداشتن از طرف دانش‌آموزان اساس کار این روش را تشکیل می‌دهد؛ به

همین دلیل بعضی این روش را روش توضیحی یا نمایشی^۱ نیز گفته‌اند. از خصوصیات بارز این روش فعال و متکلم‌وحده بودن معلم، و غیرفعال بودن دانش‌آموزان است. در فرایند تدریس اکثر عوامل تحت کنترل معلم است؛ او می‌تواند به هر ترتیبی که خود می‌پسندد پیرامون موضوع موردنظر سخن بگوید، و هر وقت که لازم بداند آن را پایان دهد و درواقع انتقال پیام یک جریان فکری یک‌طرفه از سوی معلم به دانش‌آموزان است. اگر تجربه و تحقیق بیانگر کارایی اندک روش سخنرانی باشد، ممکن است بعضی از مزایای آن نادیده گرفته شود، اگرچه تاکنون تجزیه و تحلیل نتایج تحقیقات چنین شواهدی را به طور مطلق ارائه نداده است (گیج و برلایر، ۱۹۸۸، ۴۴۵).

تحقیقات زیادی، میزان یادگیری دانش‌آموزان را در دو روش سخنرانی و بحث گروهی با هم مقایسه کرده‌اند. به طور مثال، دوبین^۲ و تاوجیا^۳ (۱۹۶۸) داده‌های حدود یک‌صد پژوهش انجام شده طی چهل سال را درباره تأثیر روش سخنرانی و روش بحث گروهی بر میزان یادگیری دانش‌آموزان بررسی کردند. در این بررسی، میانگین نمرات دانش‌آموزان در امتحانات نهایی با هم مقایسه شدند. نتایج حاصل نشان داد که تفاوت میانگینها تقریباً برابر با صفر است؛ یعنی از لحاظ نمراتی که دانش‌آموزان اخذ کردند بین روش سخنرانی و بحث گروهی تفاوتی وجود نداشته است.

مک کیچی^۴ و کولیک^۵ (۱۹۷۵) داده‌های ذکر شده را به روش دیگری بررسی کرده‌اند. آنها روش سخنرانی و بحث گروهی را با سه نوع ملاک متفاوت: «آزمون اطلاعات واقعی»^۶، «یادسپاری و تفکر سطح بالا»^۷، «نگرش»^۸ و انگیزش با هم مقایسه کردند. براساس نتایج حاصل از ۲۱ مقایسه که با ملاک آزمون «اطلاعات واقعی» انجام گرفت، در ۱۲ مورد روش سخنرانی موفق‌تر از روش بحث گروهی، در ۴ مورد، مثل هم و در ۵ مورد روش بحث گروهی از روش سخنرانی موفق‌تر بوده است؛

1. expository
2. Dubin
3. Taveggia
4. Mc Keachie
5. Kulik
6. factual examination
7. retentional and higher level thinking
8. attitudes

در ۷ مقایسه که با ملاک «یادسپاری و تفکر سطح بالا» انجام گرفت روش بحث گروهی در تمام هفت مورد موفق‌تر از روش سخنرانی بوده است؛ و در ۹ مقایسه که با ملاک «نگرش و انگیزش» انجام گرفت روش بحث گروهی در ۷ مورد موفق‌تر از روش سخنرانی، در یک مورد مثل آن، و در یک مورد نیز ضعیف‌تر از آن بوده است. جدول ۸-۱ (به نقل از گیج و برلایر، ۱۹۸۸، ۴۴۵ و ۴۴۶).

جدول ۸-۱

روشهای آموزش			ملاک مقایسه
آزمون	یادسپاری و	نگرش و	اطلاعات واقعی
			تفکر سطح بالا
۱۲	۰	۱	برتری روش سخنرانی
۴	۰	۱	روش سخنرانی و بحث گروهی به طور مساوی
۵	۷	۷	برتری روش بحث گروهی
۲۱	۷	۹	

یک نکته قابل نقد در تحقیق مذکور این است که معلوم نیست آیا امتیازات کسب شده نتیجه روشهای تدریس است یا تلاش فردی دانش‌آموزان؛ زیرا معمولاً دانش‌آموزانی که در ارزشیابیهای نهایی شرکت می‌کنند نقصها و ضعفهای روش آموزشی را با مطالعه فردی جبران می‌کنند. این جبران، تأثیر روشهای مختلف تدریس را کاهش می‌دهد که متأسفانه پژوهشگران به ندرت به این مسئله توجه می‌کنند. در ضمن در مقام ارزشیابی و مقایسه روشها تنها نباید به تولید^۱ روش به شکل دانش، درک و فهم، و نگرش توجه کرد بلکه باید فرایند تفکر^۲ دانش‌آموزان را نیز در هنگام تدریس با هم مقایسه نمود، زیرا استفاده از چنین ملاک و معیاری موجب کنترل سایر عوامل تأثیرگذار خواهد شد.

ورنر و دیکینسون^۳ (۱۹۶۷)، کوستین^۴ (۱۹۷۲) و مک‌لش^۵ (۱۹۷۶) از

1. product
2. thought process
3. Verner and Dickinson
4. Costin
5. Mc Leish

بررسیهای خود در زمینه روش سخنرانی به این نتیجه رسیده‌اند که استفاده از این روش وقتی مطلوب است که: الف) هدف اساسی، انتشار یا انتقال اطلاعات باشد؛ ب) مواد آموزشی جز به این طریق قابل طرح نباشد؛ ج) لازم باشد مواد آموزشی سازمان‌دهی و با روش خاصی برای گروه ویژه‌ای ارائه شود؛ د) برانگیختن علاقه افراد به موضوع الزامی باشد؛ ه) مواد آموزشی نیاز به یادآوری در یک زمان کوتاه داشته باشد؛ و) برانگیختن و فراهم کردن زمینه معرفی حوزه‌ای از دانش برای یادگیری وظایف با روشهای دیگر لازم باشد.

این محققان همچنین مطرح ساخته‌اند که روش سخنرانی در موقعیتهای زیر مؤثر نیست: الف) اهدافی غیر از کسب اطلاعات موردنظر باشد؛ ب) یادسپاری بلندمدت موردتوجه باشد؛ ج) مواد آموزشی پیچیده و انتزاعی باشد؛ د) مشارکت یادگیرندگان برای دستیابی به اهداف عینی آموزشی ضروری باشد؛ ه) اهداف شناختی سطح بالا مانند تجزیه و تحلیل، ترکیب و یا وحدت بخشیدن به آموخته‌ها هدف باشد؛ و) دانش آموزان بهره‌هوشی و تجربه‌پرورشی متوسط یا زیر متوسط داشته باشند.

نتایجی مانند یافته‌های فوق ممکن است تا اندازه‌ای قابل دفاع باشند، اما تأکید بر بررسی سایر عوامل مانند ساختار مدیریتی و اجتماعی، و انعطاف‌پذیری قبل از همه موارد ذکر شده باید مورد توجه قرار گیرد. با وجود محدودیتهای مذکور روش سخنرانی می‌تواند کارکرد مفیدی در فرایند تدریس داشته باشد، و به اعتقاد بسیاری از متخصصان روش تدریس، کارکرد روش سخنرانی قابل ترمیم و تقویت است.

مراحل اجرای روش سخنرانی

روش سخنرانی، خواه مفصل باشد خواه مختصر، دارای مراحل اجرایی ذیل است:

مرحله اول: آمادگی برای سخنرانی. کمیت و کیفیت یک سخنرانی، تعیین‌کننده نوع آمادگی معلم برای سخنرانی است. در سخنرانیهای کوتاه، فوری و غیررسمی معمولاً کسب آمادگی چندان امکان‌پذیر نیست؛ اما برای سخنرانیهای طولانی و نسبتاً رسمی همچون کلاس درس، معلم باید آمادگی کافی از جهات ذیل را داشته باشد:

(۲۷) روش بدیعه پردازی به منظور نوآفرینی و ارتقای خلاقیت طراحی شده و مهم ترین اصل در این روش استفاده از قیاسهاست. بدیعه پردازی به دانش آموزان کمک می کند تا راههای جدید تفکر درباره مسائل را کشف کنند و توسعه بخشند. برای تمرین این روش معمولاً از قیاسهای شخصی، مستقیم و تعارض فشرده استفاده می شود. دو شیوه مشخص در اجرای روش بدیعه پردازی وجود دارد. در اولین شیوه تلاش می شود که به مسائل و نظریات آشنا در پرتو خلاقیت و بینشی تازه نگاه شود، و در شیوه دوم سعی می شود که مفاهیم و عقاید جدید نا آشنا به وسیله مفاهیم آشنا معنادار شود. (مراحل اجرا در شیوه اول عبارت است از توصیف مسئله، قیاس مستقیم، قیاس شخصی، تعارض فشرده، قیاس مستقیم و بررسی مجدد تکلیف. در شیوه دوم مراحل اجرا عبارت است از عرضه و توضیح اطلاعات درباره موضوع جدید، پیشنهاد قیاس مستقیم، قیاس شخصی، مقایسه موضوع با مفهوم آشنا، استفاده از مهارتهای آموخته شده، و تحلیل و نگرش قیاسها به بهترین نثر ممکن. بدیعه پردازی در تدریس تمام رشته ها به ویژه علوم و هنر کاربرد دارد. این رویکرد می تواند به دانش آموزان در نگارش خلاق، کشف مسائل اجتماعی، حل مسائل، و گسترش چشم اندازها کمک کند.

فصل سوم: روش های تدریس غیر مستقیم (مبتنی بر تعامل)

۱- آموزش با واگذاری مسئولیت

یکی از شیوه هایی که شاگرد را به ساخته شدن وامی دارد، سپردن مسئولیت به اوست در این قسمت به نتایج سودمند این شیوه اشاره خواهیم کرد.

سوال ۲۸- از روش های تدریس مبتنی بر تعامل، روش آموزش با واگذاری مسئولیت را توضیح دهید.

(۲۸) معلمان باید توجه داشته باشند که دانش آموزان اساساً در حال شدن هستند برخلاف بزرگسالان که از این مرحله گذشته شکل و فرم پیدا کرده است. کودک قبل از وصول به مرحله بزرگسالی دچار شک، تردید، تزلزل و ابهام است، لذا در توصیف ویژگی های جوانان یکی از مسائلی که مطرح می شود این است که جوان احتیاج به تقویت و تحسین دیگران دارد، چرا که در پرتو این تقویت ها جان گرفته از ابهام، شک و تردید رها، خواهد شد. یکی از شیوه های تقویت جوانان دادن مسئولیت به آنان است.

آنچه که روح جوانی را به خلاقیت و ابتکار وادار می نماید اصل مسئولیت است، خواه این مسئولیت مراقبت و یا سرپرستی اداره نمازخانه یا کتابخانه و یا سرپرستی بوفه و یا آبخوری باشد. آن چه که برای شاگرد اهمیت و ارزش دارد، اصل مسئولیت است، چه او در پرتو آن احساس امنیت خاطر و اعتماد به نفس خواهد کرد.

۲ (با مطالعه و دقت در رفتار دانش آموزان این واقعیت به خوبی آشکار می گردد که بسیاری از شاگردان در پرتو کمبودها به رفتارهای خلاف دست می زنند. به عنوان مثال کودکی که در محیط خانه مورد تأیید پدر و مادر قرار ندارد و در مدرسه هم معلمان و مربیان او را پذیرا نمی گردند، به ناچار به خلاف کاری دست می زند، اما همین دانش آموز وقتی به او مسئولیت داده می شود در پرتو همین مسئولیت بخشی از کمبودش برطرف شده، می کوشد از خلاف کاری خوشتن را برکنار دارد.

تجربه ثابت کرده است بسیاری از شاگردان مدرسه آنهایی که جزو کودکان دشوار و یا شاگردان تنبل بوده اند به محض این که سرپرست کلاسی شده اند، رفتار و کردارشان عوض شده دیگر به رفتارهای خلاف دست نزده اند و در مواردی هم در قسمت آموزشی نیز به تلاش و کوشش پرداخته اند و تا حدودی ضعف خود را جبران کرده اند.

یکی از مسئولین تربیتی در پرونده های تربیتی چنین می نویسد: او یکی از افراد خانواده ای است که اعضایش یازده نفر هستند و در مدرسه دائما خلاف می کرد. برنامه های درسی و مقررات را ریشخند می نمود و همه از او ناراحت بودند، ولی وقتی به او مسئولیت داده شد رفتارش را تغییر داده و دیگر دست به خرابکاری نمی زند.

معلوم شد که او با توجه به مشکلات خانوادگی و عدم تایید و تقویت، علاقه ای به ساخته شدن و درس خواندن نداشت، اما وقتی احساس کرد که مدرسه و مسئولانش او را تایید می نمایند به فکر خوب شدن افتاده و خویشتن را اصلاح نمود.

۳ (فردی که به او مسئولیت داده می شود در حقیقت با این عمل به او شخصیت داده شده است. پیامبر بزرگوار درباره شخصیت کودکان می فرمایند: به کودکان خود شخصیت داده رفتار نیکو و آداب انسانی را به آنان بیاموزید، بدیهی است که تربیت آنان را در پرتو شخصیت قرار داده است.

نباید فراموش کنیم که شخصیت دادن به افراد که از ناحیه مسئولیت دادن فراهم می آید چه ابتکارات و خلاقیت هایی در جوامع بشری به وجود آمده است. هنرهای زیبا، معماری های شگرف و فتوحات درخشان و کشف قاره ها و حتی مسافرت ها به کره ماه همه و همه در پرتو شخصیتی بوده است که از قبول پذیرش مسئولیت به وجود آمده اند. وقتی فردی مسئولیتی را می پذیرد همه نیروهای خداداد خود را بسیج می کند. در این صورت هر کار غیر ممکن، ممکن خواهد شد.

۴ (معلمان نباید فراموش کنند همه در انحصار درس خواندن و نمره بیست گرفتن نیستند، بنابر این نباید همه شاگردان را فقط به درس خواندن و نمره بیست گرفتن تشویق کنند. در میان شاگردان ضعیف و ناتوان چه بسا افرادی هستند که روحیه مدیریت های بزرگ را دارند در نتیجه همان شاگردانی که دیروز مسئول یا سرپرست کلاس یا بوفه بودند، امروز مدیرانی کار آمد در حوزه کاری خود شده اند.

● تفاوت فردی در دانش آموزان

(۲۱)

دانش آموزان هر چند شباهت زیادی با هم دارند، اما تفاوت های فردی بین آنها کاملاً مشهود است. مدرسه در صورتی می تواند نقش آموزشی و تربیتی موفقی ایفا کند که با مقوله تفاوت های فردی آشنا بوده و برای پرورش استعداد های دانش آموزان، کلیشه ای و یکنواخت عمل نکند، بلکه براساس تفاوت هایی که بین بچه ها وجود دارد به امور آموزشی و پرورشی آنان رسیدگی کند. کودکان و نوجوانان دارای ذوق، سلیقه و انگیزه و استعداد های گوناگون هستند. برخی خوش حافظه اند.

عده ای همدوست، جمعی ورزشکار، گروهی باهوش فوق العاده در امور تحصیلی، بعضی با توانایی و استعداد متوسط درسی و یک دانش آموز ممکن است به یک یا چند دسته از این گروه ها تعلق داشته باشد و به صورت فردی نیز واجد خصوصیات رفتاری و روانی ویژه ای باشد. مدرسه نباید انتظار و توقع مشابه ای از همه این افراد داشته باشد.

معلمی که فکر می کند همه بچه ها باید نمره بیست بگیرند در اشتباه است. البته برای رسیدن به این مقصود باید معلم سعی خود را مبذول دارد، ولی اگر به نتیجه دلخواه نرسید نباید دانش آموزی را که نمره عالی نگرفته شماتت کند و او را از نظر دور بدارد و متهم به تنبلی نماید. ممکن است کوشش دانش آموز خوب بوده، ولی کشش او متوسط باشد. معلم باید با تیزبینی و درایت به تلاش دانش آموز ارج نهد. اگر دانش آموزی همیشه ده یا دوازده در درسی می گیرد، چنانچه با تشویق و کمک معلم موفق شود نمره پانزده و شانزده دریافت کند بیشتر استحقاق تشویق دارد تا دانش آموزی که همیشه نمره نوزده یا بیست می گیرد و بر کتاب های درسی تسلط کافی دارد. معلمان و مربیان باید در تنظیم و اجرای برنامه آموزشی و پرورشی به ذوق و سلیقه و انگیزه و استعداد دانش آموز عنایت کنند و برنامه کار خود را به گونه ای سازمان دهی نمایند که هر کس مطابق ظرفیت و موقعیتی که دارد رشد یابد و دانش آموزان برخوردار از عدالت آموزشی باشند.

● انعطاف در مدرسه

فضای مدرسه اگر خیلی خشک و خشن باشد دانش آموزان دچار هراس و ارباب می شوند. مدرسه باید در مواردی آگاهانه نرمش به خرج دهد و از اعمال سختگیری و شدت عمل بپرهیزد. باید دانست سختگیری بی جا خطرناک و حادثه آفرین است. اگر مدیر یا ناظم مدرسه ای به خاطر چند دقیقه تأخیر کودکی را توبیخ کند و این عمل تکرار شود، کودک دچار هراس از مدرسه می شود و ممکن است به خاطر پرهیز از مواجهه با چهره عتاب آلود متولیان مدرسه تصمیم بگیرد پشت در مدرسه پرسه بزند، ولی وارد مدرسه نگردد.

او می ترسد اگر به خانه برود پدر و مادرش او را مواخذه کنند، لذا ترجیح می دهد در کوچه سرگردان باشد و خدای ناکرده با افراد ناباب برخورد نماید. از این قبیل موارد زیاد وجود دارد که ریشه آنها را باید در انضباط خشک مدارس جستجو کرد.

(۲۶) فضای تربیتی مدرسه باید به گونه ای سازمان دهی شود که بچه ها احساس امنیت خاطر، هدایت و حمایت کنند و با ترس و اضطراب با کارگزاران مدرسه مواجه نگردند و برای توجیه برخی از رفتارهای خود مجبور به صحنه سازی و پنهان کاری و خلاف گویی نگردند، بلکه با آرامش رهسپار مدرسه شوند و امکان این را داشته باشند که به تدریج خود را با مقررات مدرسه تطبیق دهند و کاستی های خود را با ارشاد مدرسه جبران نمایند.

۲۹ - نقش انضباط رادر فضای تربیتی مدرسه بنویسید.

۲- آموزش مبتنی بر بازی کوتاه

معرفی:

آموزش مبتنی بر بازی به انواع مختلفی از نرم افزارها اطلاق می شود که از بازی برای اهداف آموزش و یادگیری استفاده می کنند. برخی از این بازی ها که به بازی های جدی معروف هستند با گرافیک سه بعدی و امکانات جذاب فرصت حضور در یک دنیای مجازی را برای فراگیران فراهم می کنند.

زندگی دوم (Second Life) نمونه ای از این بازی های جدی است.

آموزش مبتنی بر بازی

برخی دیگر از این بازی ها بسیار ساده هستند و در یک قالب بسیار ساده مانند جدول کلمات متقاطع و با ابزارهایی از قبیل فلش نقش خود را ایفا می کنند. این دسته از نرم افزارها بیشترین کاربرد و مطلوبیت را در میان معلمان و دانش آموزان پیدا کرده و عموماً در آموزش ریاضیات و زبان های خارجه به کار گرفته می شوند.

استفاده از بازی ها و سرگرمی های تفریحی پلی میان آموزش رسمی و آموزش غیر رسمی ایجاد کرده است که می تواند منافع برای آموزش و پرورش به دنبال داشته باشد.

سؤال ۳۰- آموزش مبتنی بر بازی، چه تأثیری در سیستم آموزشی دارد؟
استفاده از آموزش مبتنی بر بازی

آموزش مبتنی بر بازی در صورت استفاده مناسب و منسجم می تواند از دو جنبه بر سیستم آموزشی تأثیرگذار باشد. این نوع آموزش می تواند از یک سو گزینه های بیش تری برای نحوه یادگیری فراهم کند و از سوی دیگر امکان شخصی سازی در تجربه یادگیری را فراهم می کند.

علاوه بر آن، آموزش مبتنی بر بازی می تواند یک روش سامانمند برای یادگیری از دیدگاه فراگیر باشد.

اما این امر نیازمند دو عامل زیر به عنوان پیش زمینه ای برای یادگیری از طریق بازی خواهد بود:

آموزش مبتنی بر بازی آمادگی فراگیر یا گروه فراگیران برای اتخاذ یک ابزار آموزشی جدید

آموزش مبتنی بر بازی وضعیت صحیح پشتیبانی نهادی (حمایت فنی، توسعه تخصصی، تخصیص زمان و منابع، توسعه برنامه درسی)

با وجود این که مؤسساتی که از آموزش مبتنی بر بازی استفاده می کنند از تأثیر این شیوه رضایت دارند، اما مسائلی جدی در مورد سطح پشتیبانی نهادی وجود دارد. در هر صورت اگر گروه فراگیران به این شیوه یادگیری علاقه مند باشند و سطح پشتیبانی نهادی نیز کافی باشد، در این صورت امکان آموزش مبتنی بر بازی برای تأثیرگذاری و جذب فراگیران قابل توجه خواهد بود.

آموزش مبتنی بر بازی

فواید آموزش مبتنی بر بازی

فواید استفاده مناسب از آموزش مبتنی بر بازی قابل تأمل است، اما مطالعات نشان می دهد که این استفاده معمولاً زمانی بهترین نتیجه را خواهد داشت که فراگیران علاقه زیادی به یادگیری از طریق

بازی داشته باشند (de Freitas, ۲۰۰۶).

سؤال ۳۱- آموزش مبتنی بر بازی، چگونه باید طراحی شود؟

(۳۱) بنابراین لازم است این نوع آموزش بر اساس نیازمندی های خاص فراگیران (سطح یادگیری، توانایی ها

و مهارت ها) طراحی شود.

(۳۲) آموزش مبتنی بر بازی شیوه ای جذاب برای یادگیری است که فضایی امن و بی خطر برای فراگیران

فراهم می کند تا بتوانند بدون ترس از عواقب و مشکلات دنیای واقعی، در دنیایی شبیه سازی شده

تصمیم بگیرند، خطا کنند و بیاموزند.

سؤال ۳۲- فواید آموزش مبتنی بر بازی را بنویسید:

از سوی دیگر، بازی ها می توانند فراگیران را با چالش های متنوع مواجه کرده و مسیر پیشرفت را برای آن ها قابل لمس نمایند. یادگیری حاصل از یک بازی جدی، ناخودآگاه و به شدت اثربخش است.

در این شیوه یادگیری، فراگیر به چگونگی یادگیری و کسب مهارت های جدید فکر نمی کند، بلکه به سادگی به شرایطی که برای وی پیش آمده واکنش نشان داده و نتایج آن را تجربه می کند.

در یادگیری مبتنی بر بازی لزوماً این طور نیست که فراگیر تشخیص دهد چیزی آموخته است؛ بلکه زمانی که شرایط مشابه در دنیای واقعی برای وی رخ می دهد، مهارت های خفته در ضمیر ناخودآگاه وی به کمک می آیند و به او کمک می کنند تا بتواند در کمترین زمان ممکن بهترین تصمیمات را اتخاذ نماید.

سؤال ۳۳- آموزش متکی بر ظرفیت انتقاد در چه نوع آموزش است؟
 سؤال ۳۴- آیا انتقاد کردن به معنی خرده گیری از تفکرات و آثار دیگران است؟ توضیح دهید.
 ۳- آموزش متکی بر ظرفیت انتقادی

درباره ریشه واژه «انتقادی» بابک احمدی، در کتاب مدرنیته و اندیشه انتقادی آورده است:
 «تبار واژه کریتیک» که در تمامی زبان های اروپایی به معنای نقد به کار می رود، به واژه یونانی *krites* می رسد، به معنای جداسازی و داوری. نظر جان چفی هم تا حدود زیادی بادیگاه احمدی اصل واژه «انتقادی» همسانی دارد. چفی در کتاب «تفکر انتقادی، نگارش متفکرانه» آورده است: «واژه انتقادی برگرفته از واژه یونانی *kritikos* است که به معنی درک کردن، تفتیش (جداسازی) داوری، یا تحلیل است.»

سؤال ۳۳) امر انتقادی (critical) «به نقد کشیدن» (criticize) ارتباط دارد؛ که به معنی سؤال پرسیدن و ارزشیابی کردن است. از این راه پرسشگری و تحلیل، و بازآرشیابی و معنا دادن به اطلاعات، به بررسی سطح و فرایند تفکر خود و دیگران می پردازیم. این دسته از فعالیت های فکری به ما کمک می کند تا به بهترین نتیجه گیری مورد انتظار دست یابیم (۳۳)

متأسفانه، برخی توانایی انتقاد کردن را به صورت مخرب و منفی به کار می برند و برای آن معنی خرده گیری از تفکرات و آثار دیگران در نظر آورده اند. انتقاد کردن به شکلی سازنده، می تواند مورد استفاده قرار گیرد. شکل سازنده انتقاد، تحلیل به منظور پرورش و ایجاد درک و فهم بهتر است. برای پرورش توانایی تفکر انتقادی، بهتر است که وجه سازنده یا مثبت انتقاد را بپذیریم (۳۴)

تفکر، شیوه ای برای معنادار کردن رویدادها، مفاهیم، اصول و... است. تفکر انتقادی اندیشیدن درباره شیوه فکر کردن خودمان است تا آن که نظر خویش را، آن گاه که برای دست یابی به اهداف، تصمیم گیری و حل مسائل دریابیم می توانیم در هر موقعیتی به صورت موثرتری بیندیشیم.

وقتی که به صورت انتقادی می اندیشیم، به نحوی فعال توانایی ها، دانش و هوش خود را برای رویارویی با موقعیت های خاص ذهنی و عینی (زندگی) به کار می بریم. باور بر این است که تفکر انتقادی یکی از شاخص های «عالی ترین نوع تفکر» یا تفکر سطح بالاست. اگر طبقه بندی حیطه شناختی بلوم را در نظر آوریم. عناصر شش گانه حیطه شناختی در دو سطح تفکری طبقه بندی می شوند. دانش، درک مطلب و کاربرد، در طبقه تفکر سطح پایین؛ تحلیل، ترکیب و ارزشیابی در طبقه تفکر سطح بالا قرار می گیرند. البته، بلوم در طبقه بندی حیطه انتقادی و طبقه بندی خویش ایجاد نکرده است. چون، تفکر انتقادی بیشتر با مسائل پیچیده یا مرکب می پردازد و سه سطح از طبقه بندی حیطه شناختی بلوم هم در بیشتر موارد عمل بر روی مسائل مرکب یا پیچیده را شامل گونه ای هماهنگی بین تفکر انتقادی و سطوح حیطه شناختی در نظر می گیریم.

به هر روی، پرورش تفکر انتقادی، ایده جدید نیست. بایژوهشی در پیشینه آموزشگاه ها درمی یابیم که برای تفکر انتقادی در آکادمی افلاطون، قرن چهارم پیش از میلاد توجه و آفری می شده است. دانشمندان

تعلیم و تربیت امروزی به نقش آفرینی مجدد تفکر انتقادی وقوف یافتند که انقلاب انفورماتیک و دنیای ساخت ریزپردازنده ها (رایانه های کوچک) به ضروری نبودن نگه داشت اطلاعات زیاد در حافظه انسان صحنه گذاشتند . امروز اعتقاد بر این است انباشت اطلاعات گوناگون به صورت خام در حافظه ضروری نیست ، بلکه باید فضایی در ذهن ایجاد کرد تا اطلاعات دریافتی به خوبی پردازش یافته و عصاره آن در حافظه ثبت و ضبط گردد .

از اوایل دهه ۱۳۷۰ نهضتی در کشور علیه حافظه پروری و روش های تدریس غیر فعال پدید آمده است . و روز به روز طرفداران شیوه های جدید آموزش ، که تفکر انتقادی هم جزو آن هاست ، افزون تر می گردند . در کشورهای اروپایی ، به ویژه در ایالات متحده آمریکا نهضت اصلاحگری در شیوه های آموزش از حدود دو دهه پیش ، یعنی از سال ۱۹۸۰ به این سو شروع شده است . برای مثال ، در نظام دانشگاهی کالیفرنیا ، دانشجویان وظیفه دارند پیش از فارغ التحصیلی درسی درباره تفکر انتقادی بگذرانند . کالج « آلورنو » در ایالت ویسکانسین بانوآوری هایی در برنامه درسی خود که در آن شاگردان رشته های مختلف مهارت های مربوط به تجزیه و تحلیل و ارتباط را می آموزند . توجه سراسر کشور را به خود جلب کرده است . حتی در دوره ابتدایی میتو لیمن برنامه ای در زمینه « فلسفه برای بچه ها » است که هدفش کمک به دانش آموزان در بالابردن مهارت ها و نگارش های پایه ای لازم برای پرسش ها و تفکر تحلیلی است . ول. کوپاک فرانکلین در مقاله « ضرب و تقسیم : مفهوم سازی و معنا کردن » این سؤال را درباره ی آموزش ریاضیات طرح می کنند : « اگر ضرب و تقسیم به صورت واقعیت ها و دستورالعمل هایی تدریس و آزمون شوند و بدون هر گونه سؤالی به حافظه سپرده شوند و برای پاسخ دادن به پرسشهایی که فقط به دنبال عدد هستند ، چه جایی برای تشویق دانش آموزان برای تفکر انتقادی باقی می ماند .

یکی از کلیدی ترین راه ها برای ترغیب دانش آموزان به تفکر انتقادی در موضوعات گوناگون درس ؛ ایجاد انگیزه در آنان برای ارزشمند دانستن تفکر و دانش خویش است . بنابراین ، معلم باید آموزش یافرازند تدریس را بر مبنای « دانش پایه » دانش آموزان قرار دهد . افزون بر این ، در آموزش دروس مدرسه ای بر مبنای روش تفکر انتقادی باید انواع مهارت های فکری بهره گرفت . با توجه به تعریفی که ف . ج اودالفروب ، اتورن کویسیت ز تفکر انتقادی دارند ، تاکید بر مهارت های فکری ضرورت خود را می نمایاند . آنان تفکری انتقادی را چنین تعریف می کنند : « تفکر انتقادی فرایندی است که در آن به صورت اثر گذاری از مهارت های فکری یا تفکری برای کمک به ارزشیابی و تصمیم گیری درباره باورها و کرها (آثار) استفاده می شود .

سؤال ۲۵-۶۱ مورد از مهارت های فکری را نام ببر :

برخی مهارت های فکری یا تفکری مورد اشاره در تعریف تفکر انتقادی عبارتند از : مقایسه کردن ، سنجیدن ، ارتباط دادن ، استنتاج کردن ، ویژه کردن ، طبقه بندی کردن ، رده بندی کردن ، قیاس کردن ، تصویر

کردن ، سلسله مرتبی کردن ، پیش بینی کردن ، اعتبار دادن ، اثبات کردن ، تحلیل کردن ، ارزشیابی کردن والگو سازی کردن (۳۵)

کاربرد یافته های پژوهشی در تدریس مبتنی بر تفکر انتقادی

در جامعه حاضر و در نظام فعلی آموزش و پرورش تفکر انتقادی به عنوان ضرورتی اساسی تلقی می شود . این ضرورت در بیشتر کشورها هم احساس شده است . به طوری که اودافر و تورن کویسیت اظهار می دارند در ایالات متحده هم تدریس مبتنی بر تفکر انتقادی از ضرورت های اساسی می گردد .

پژوهش ها نشان می دهند برای پرورش تفکر انتقادی و آموخت موضوعات تدریس باید آن ها را با واقعیت های محیط پیرامون ارتباط داد . گفته می شود ، موضوعات درسی راز چشم انداز تفکر انتقادی هر زمان که ممکن باشد ، تدریس کنید ، تصویری شود هرگاه ، رویدادهای محیط زندگی واقعی با موضوعات درسی درهم آمیخته شوند می توان دانش آموزان را برای تفکر انتقادی ترغیب کرد .

یکی دیگر از پیشنهادات پژوهش برای آموزش و تدریس از راه تفکر انتقادی آن است که باید به دانش آموزان کمک کرد تا روحیه نقادی را در فضای کلاسی مطلوب پیش گیرند . در کلاسی که فضای مطلوبی برای سؤال کردن ، چالش ، زیر سؤال بردن راه حل ها ، برهان خواهی ، توجیه عملیات وجود داشته باشد ، زمینه برای تفکر انتقادی و یادگیری از راه تفکر انتقادی فراهم شده است . شایسته است ، معلمان از دانش آموزان سؤالاتی بپرسند که آنان را وادارد تا به ارزشیابی ، بازبینی و عمل بر روی تفکر خویش بپردازند .

استفاده از نظریه پیازه برای پرورش تفکر انتقادی

ژان پیازه ، روانشناس سوییسی ، تمثیل های مفیدی را برای تشریح سازمان دهی مغز بشرواین که چگونه به تجربیات مفهوم می بخشد ، ارائه داد . آثار پیازه نتیجه سال ها مشاهده از نزدیک و صحبت با کودکان بود که مشغول کاروبازی بودند و روش های حل مسائل روزانه به یاد می سپرند . بینش او درباره این که جوانان چگونه مشکلات پیچیده را حل می کنند ، چشم انداز مفیدی را برای تفکر درباره پرورش روش ها و فنون تفکر انتقادی ارائه می دهد .

تاکید پیازه بر این است که کودکان به صورت انفعالی کسب دانش نمی کنند ، بلکه از طریق فعالیت ها به آن دست می یابند . کودکان با تماس متقابل با محیط های روانی و فیزیکی خود ، دست به خلق چیزی می زنند که پیازه آن را « ساخت های ذهنی » می نامد . این ساخت ها و کودکان را به سازمان دادن تجربیات و هدایت کنش و واکنش های آینده شان کمک می کند و پیازه آن ها را به منزله روش های حل مساله یا طرح کار یا نقشه کار برای هدایت رفتار تلقی می کند . (۳۶)

تأزمائی که ساخت ویژه ای مفید به حساب آید ، این ساخت و فعل و انفعالات کودک را هدایت می کند . با وجود این ، دیریازود دستور العمل های کودک باید مورد چالش قرار گیرد . طبق اظهارات دو نفر از پیروان

پیاژه، « به دلیل انگیزه فطری کودک به کنش متقابل با محیط و رویارویی با تناقضات سبب می شود حالت عدم تعادل در کودک به وجود آید »؛ به دیگر سخن، ساخت های موجود کودک ناقص تشخیص داده می شود که باید اصلاح یا جایگزین شود. « بابالا رفتن سن، شخص دستورالعمل های قدیمی خود را برای واکنش متقابل با افراد حفظ می کند؛ ولی در صورت ایجاد عدم تعادل کافی، این دستورالعمل ها اصلاح می شوند و در صورت لزوم، دستورالعمل های جدید ارائه خواهند شد.

اگرچه آثار پیاژه درباره توصیف کودکان است. با وجود این، می توان به مفهوم ساخت های او در بحث فرایند های یادگیری در شاگردان نزدیک شد. اگر ساخت های فکری به منزله اجرای نظریه های وسیع تربیتی برای حل مسئله و تجزیه و تحلیل بنگریم، می توان گفت در آموزش تفکر انتقادی به شاگردان یاری می شود تا ساخت های فکری خود را اصلاح یا تعویض کنند.

توصیف تعادل و عدم تعادل پیاژه کار مفیدی است که در آن دورنمایی بر این درک بعضی از فشارهای درگیر در آموزش تفکر انتقادی ارائه می شود. آموزش تفکر انتقادی شامل ایجاد عمدی یک جو عدم تعادل است تا دانش آموزان بتوانند فرایند های فکری خود را تعویض و اصلاح کنند یا دوباره بسازند. برخی دانش آموزان با مشکل عدم تعادل بهتر از دیگران کنار می آیند، باین حال همه آن ها در این مورد محدودیت هایی نشان می دهند. آموزش فرایند های جدید فکری به دانش آموزان با مسئله تعیین دقیق میزان عدم تعادل سروکار دارد که مطلوب ترین نتایج را به بار می آورد. آموزش، فراتر از توان دانش آموز، موجب عدم کارایی اومی شود و آموزش در کلاس درس سبب پدید آیی محیط های گرم و دوستانه ای می شود که در آن هیچ گونه یادگیری صورت نمی گیرد. ایجاد توازن بین چالش و حمایت متعادل در آموزش تفکر انتقادی حائز اهمیت فراوانی است.

مراحل اجرای روش تدریس مبتنی بر تفکر انتقادی
(۱) مرحله نخست: درک و فهم مسئله

در این مرحله تلاش می کنیم به یادگیرنده یاری کنیم تا مسئله ای که به وی داده ایم درک و فهم کند، چون درک و فهم، کلید اصلی سایر فعالیت ها در فرایند تفکر انتقادی است. درک و فهم مسئله از طریق کار بست انواعی از ابزارها یا مهارت های فکری یا مهارت های فرایندی است. افزون بر مهارت های فکری، سؤال کردن هم دارای اهمیت زیادی است. طرح سؤال درباره مسئله سبب می شود اطلاعات زیادی درباره مسئله گردآوری شود. به علاوه، سؤال کردن زمینه را برای تعامل اندیشه های دانش آموزان بازمی کند. در واقع، سؤال کردن سبب می شود تا ماهیت مسئله روشن شود.

(۲) مرحله دوم: دست ورزی اطلاعات

در این مرحله دانش آموزان را تشویق می کنیم بر اساس سوالاتی که طرح کرده اند، اطلاعاتی ارائه دهند یا فراهم آورند و اطلاعات تدارک دیده شده را در عمل مورد دست ورزی قرار دهند. از طریق این عملیات

آنان آن چه را که فکر کرده اند مورد ارزشیابی قرار می دهند . به واقع ، از طریق این روند به تفکر انتقادی می پردازند . چون ، یکی از جلوه های اساسی تفکر انتقادی را اندیشیدن یا ارزشیابی تفکر می انگاریم .

(۳۷) مرحله سوم : کاربرست اطلاعات داوری شده

در مرحله حاضر ، نتیجه فعالیت های هردو مرحله پیش به ثمر می رسد . یعنی آن دسته از افکاری اندیشیده شده و داوری گردیده است به کاربرسته می شوند . بنابراین ، تلاش می کنیم ، یادگیرندگان بروفق آن چه اندیشیده اند در عمل نیز اقدامات لازم را انجام دهند . به دیگر سخن ، صورت منطقی دست آوردهای فکری دانش آموزان ، در این مرحله عینیت می یابد . پس ، در صورت لزوم باید ابزارها و وسایل لازم یا کمک های فکری مورد نیاز را ارائه کرد .

(۳۸) مرحله چهارم : ارائه بازخورد و راهبردهای تکمیلی

در مرحله پایانی ، معلم به دانش آموزان درباره نحوه عملکردشان بازخورد می دهد . افزون بر این ، سعی می کنیم راهبردهای دیگری هم در اختیار دانش آموزان قرار دهیم تا در انجام دادن تمرین ها از آن ها استفاده کنند . از ارائه بازخوردها باید جنبه های تقویتی و اصلاحی را در نظر بگیریم و از تشویق هم نباید غفلت کرد .

ح - آموزش مباحث محور

اهداف ۱. روشن شدن مفهوم مشارکت و تلاش برای دانش آموزان ۲. ایجاد پویایی و فعالیت در ذهن
۳. رسیدن فراگیران به یک دیدگاه مشترک ۴. افزایش اعتماد به نفس، ابراز وجود عقیده ۵. فعال بودن

کلاس درس.....

سؤال ۳۸ - روش تدریس آموزش مباحث محور را توضیح دهید.
محتوا

یکی از روشهای فعال و قدیمی تدریس است که همواره برای تجزیه و تحلیل مطالب و موضوعات و بسط و گسترش آنها به کار رفته است. روش مباحثه ای نقش بسیار ارزنده ای در رشد شخصیت فرد در جامعه ایفا می کند و بر مهارت های ارتباطی می افزاید. این روش بر اساس بحث و گفتگوی فردی و گروهی تنظیم

می شود. شاگردان امکان بحث و گفتگو درباره موضوعی را به دست می آورند و از این طریق قدرت کلام و صحبت کردن مستدل در آنها پرورش می یابد. در روش بحث گروهی که جزو یادگیری های اکتشافی است، دانش آموزان به طور فعال در امر یادگیری دخالت می کنند. در این روش معلم چند وظیفه مهم بر عهده دارد که عبارت اند از انتخاب روش و طراحی آموزشی مناسب بر حسب موضوع درس - بیان شرح وظایف افراد شرکت کننده - هدایت و کنترل بحثها و ارزشیابی از پیشرفت کار و انطباق بحثها با هدف اصلی درس می باشد. بدیهی است که روند بحث گروهی توسط یک منشی و سخنگوی گروه یکی از دانش آموزان باید ثبت شود و در پایان کلیات و جزئیات آن مورد بررسی قرار گیرد. در غیر این صورت گفتگوی پر شور کلاسی موجب فراموش شدن اهداف اصلی درس می شود.

راهکارهایی برای اجرا

مرحله اول در این روش انتخاب موضوع بحث است که می تواند به توافق همگان باشد و یا به انتخاب معلم و بر اساس یکی از موضوعات درسی، علاوه بر انتخاب موضوع باید به دانش آموزان در ایجاد یک زمینه مشترک نیز کمک کرد. این زمینه از طریق بیان موضوع درس، خواندن یک متن، رفتن به گردش علمی، نمایش یک فیلم، نشان دادن پوستر یا تصاویر کوچک مربوط و دیدار از یک موزه و یا کارخانه و می توان فراهم نمود. سپس با بیان هدف جریان بحث را به سوی نتیجه گیری مطلوب سوق می دهیم. در جلسات بحث گروهی بهتر است افراد به صورت دایره بنشینند و معلم نیز مانند یکی از دانش آموزان در قسمتی از محیط این دایره قرار گیرد تا ارتباط چشمی بین فراگیران بهتر برقرار گردد.

مثلاً معلم برای شروع بحثی در مورد حفظ محیط زیست می تواند با نصب تصویری مربوط به انواع وسایلی که ایجاد آلودگی هوا می کند، دانش آموزان را تشویق به بحث درباره جلوگیری از این آلودگیها نماید. برای ایجاد زمینه مشترک ابتدا درباره محیط زیست، آلودگی و ضرورت وجود سلامت در افراد صحبت می کند. دانش آموزان به نوبت نظریات خود را در مورد موضوع بیان می کنند و در خصوص عقاید خود دلیل

می آورند. آنگاه یک گفتگوی کاملاً مفید و هدفدار به جریان می افتد و در مدت زمان معین از طریق هم اندیشی راهکارها تولید می شود. یکی از مشکلات مهم در بحث گروهی انحراف گفتگوها از مسیر اصلی است. برای حل این مشکل معلم باید ابتدا هدفهای مورد نظر را تشریح کند مثلاً می گوید: بچه ها ما در این بحث می خواهیم عوامل مختلف آلودگی هوا و محیط زیست را بررسی و وضع موجود را بشناسیم، سپس برای رفع این عوامل آلودگی پیشنهادهایی را ارائه نماییم.

شماره ۳۹ - اهداف آلودگی هوا و محیط زیست را بررسی و راهکارها را ارائه دهید.

الگوی پیش سازمان دهنده (یادگیری از طریق عرضه مطالب)

اهداف

۱. افعال کردن روش سنتی سخنرانی (۳۹)

۲. معنا دار کردن یادگیری

۳. ایجاد ارتباط بین مفاهیم جدید و پیش دانسته های دانش آموز

۴. توالی تدریس از کل به جزء (۳۹)

محتوا

در این الگو معلم، با ارائه یک تعریف کلی در رابطه با مفهوم درس سعی می کند بین پیش دانسته های دانش آموزان و مطالب جدید ارتباطی معنی دار برقرار نماید. معلمان با ارائه یک پیش سازمان دهنده در ابتدای درس می توانند روش سنتی سخنرانی را از طریق درگیر کردن ذهن دانش آموزان با مفهوم کلی اولیه (پیش سازمان دهنده) تبدیل به روشی فعال نمایند.

پیش سازمان دهنده ها به دو دسته تقسیم می شوند:

۱. توضیحی. در این روش معلم به توضیح یک مطلب، داستان یا قاعده علمی درباره درس می پردازد و به این ترتیب برای مطالبی نا آشنا یک داریست ذهنی که بر دانسته های دانش آموزان انطباق دارد به وجود می آورد.

۲. مقایسه ای. در این روش معلم با مقایسه مطالب جدید درس با مطالب و دانسته های قبلی آنها را از هم متمایز می کند و از ابهام ناشی از شباهت آنها جلوگیری می نماید.

راهکارهایی برای اجرا

عنوان: تعلیمات دینی

موضوع: زنده شدن مردگان

این درس درباره چگونگی زنده شدن مردگان است. معلم می تواند برای ارائه یک پیش سازمان دهنده توضیحی و مقایسه ای به این صورت شروع کند که تمامی انسانها در روزی معین از دنیا می روند ولی مرگ پایان زندگی ما نیست. همه انسانها پس از مرگ به فرمان خدا در روز قیامت دوباره زنده خواهند شد تا به کارها و اعمال آنها در دوران زندگی این دنیا رسیدگی شود و ... تا اینجا معلم از پیش سازمان دهنده توضیحی استفاده کرده است. حال برای ارتباط آموخته های قبلی دانش آموزان با مطالب جدید و نا آشنا معلم می تواند از مثالهایی مانند فعالیت کشاورزان در مزرعه و برداشت محصول در پایان سال، تلاش و کوشش دانش آموزان برای یادگیری در طول سال و موفقیت در امتحانات و ... برای مقایسه جریان زندگی، انجام اعمال خوب و بد در آن و چگونگی رسیدگی پروردگار به اعمال انسانها استفاده نماید و بیدار شدن اهل خانواده بعد از خواب و آمدن بهار پس از زمستان را به زنده شدن مردگان پس از مرگ تشبیه کند. سپس موضوع اصلی درس یعنی گفتگوی حضرت ابراهیم (ع) با خداوند و ماجرای گرفتن چهار پرنده را به صورت داستان و یا خواندن متن توسط شاگردان مطرح کرده و به این صورت نتیجه گیری کند که بیدار شدن انسانها بعد از خواب و سبز شدن گیاهان در فصل بهار پس از مرگ زمستانی، مانند زنده شدن مردگان پس از مرگ است. معلم با پرسیدن سؤالی درباره روز قیامت و شرایط سربلندی انسان در این روز کلاس را به تفکر و پاسخگویی و در نتیجه معنی دار شدن مطالب در ذهن و تحکیم شناخت هدایت می کند.

روش آزمایشگاهی (آزمایشی - نمایشی)

نوار ۴- اهداف روش قدس آرمی - نی شی را ط ۴ مبرید:

اهداف

۱- (۴) یادگیری از طریق تجربه مستقیم

۲- ایجاد انگیزه مطالعه و تحقیق در دانش آموزان

۳- ارضا حس کنجکاوی

۴- ایجاد اعتماد به نفس

۵- تقویت نیروی اکتشاف و تفکر علمی

۶- (۴) آشنایی با روش آزمایش کردن

محتوا

اساس این روش، بر اصول یادگیری اکتشافی استوار است. به این معنی که در این روش مستقیماً چیزی آموزش داده نمی شود بلکه موقعیت و شرایطی فراهم می گردد تا شاگردان خود از طریق آزمایش، به پژوهش بپردازند و جواب مسأله را کشف کنند. به عبارت دیگر، روش آزمایشی فعالیتی است که در جریان آن شاگردان عملاً با به کار بردن وسایل و تجهیزات و مواد خاصی درباره مفهومی خاص تجربه کسب

می کنند. برای استفاده از این روش لزوماً نباید آزمایشگاه و یا وسایل و تجهیزات در دسترس باشد بلکه می توان وسایل را به کمک بچه ها فراهم نمود. این روش برای موضوعات علوم تجربی بسیار مناسب است و نقش معلم در آن هدایت و نظارت بر کار دانش آموزان است. فقط در مواردی چند حتماً باید آزمایش توسط معلم صورت گیرد.

۱. در صورتی که آزمایش خطرناکی را در پیش داشته باشد.

۲. زمانی که دانش آموزان نحوه آزمایش را ندانند.

۳. هنگامی که آزمایش با دستگاهی پیچیده و گرانیقیمت باشد.

۴. در صورتی که آزمایش نیاز به دقت و تجربه فراوان داشته و معلم ملزم به توضیح مرحله به مرحله

باشد.

راهکارهایی برای اجرا

ابتدا معلم سؤال می کند آیا گیاهان تنفس می کنند؟ به نظر شما چطور می توان با آزمایش آن را ثابت کرد؟

دومین مرحله انجام آزمایش است که در آن دانش آموزان با وسایلی که در اختیار دارند، آزمایشهای لازم را انجام می دهند. سومین مرحله این است که آزمایشهایی را که انجام داده اند یادداشت کنند. برای آنکه یادداشت کردن جریان و نتیجه آزمایش بهتر صورت گیرد، از رهنمودهای زیر استفاده کنید.

۱. هرگز اجازه ندهید که دانش آموزان جریان و نتیجه آزمایش را از روی تابلو یا نوشته ای رو نویسی کنند زیرا دیگر فکر خود را پیرامون آزمایش متمرکز نمی کنند.

۲. نحوه یادداشت کردن را برای دانش آموزان مشخص کنید زیرا ممکن است لازم باشد دانش آموزان در یادداشت خود چگونگی را شرح دهند و یا آزمایش طوری باشد که یادداشت مختصر کافی باشد و یا به شکل و نمودار احتیاج داشته باشد.

۳. ضمن ارائه چهارچوب مشخصی به دانش آموزان برای یادداشت مطالب، در متن گزارش به آنها آزادی عمل بدهید.

۴. اگر آزمایش به صورت گروهی انجام می گیرد نام تمامی افراد باید ذکر شود.

چاپ خان حزه و راهبرهای تدریس